

פרסום תמונת אשה

בשנים האחרונות, נשים רבות ממלאות תפקידים בכירים ברחבי העולם, בישראל שימשה כראשת הממשלה הגב' גולדה מאיר. הקנצלרית בגרמניה היא הגב' אנגלה מרקל, ובראשות ממשלת בריטניה מכהנת הגב' תרזה מיי. חדשות אודות נשים מפורסמות אלו מופיעות בעיתונות חדשות לבקרים, אך בעיתונות החרדית תמונותיהן "מצונזרות". ככלל, בעתונות ובספרות החרדית לא ניתן למצוא תמונת אשה, לרבות תמונות רבניות צדקניות הלבושות בצניעות, ואפילו לאחר פטירתן. כאשר נושא זה עלה לאחרונה לדין נרחב, עם התמודדותה של הגב' הילרי קלינטון, לתפקיד הנשיאות בארצות הברית. נתבקשתי על ידי חברי השיעור לברר, האם יש איסור הלכתי להדפיס בעיתון או בספר תמונת אשה הלבושה בצניעות. לאחר לימוד הסוגיא, , אנו מגישים על שולחן מלכים - מאן מלכי רבנן, את התובנות אליהן הגענו, ללומדי התורה ושוחריה.

פרק א

צילום תמונת אדם

א. בראשית הדברים, יש לברר האם בכלל מותר לצלם תמונת כל אדם, ולא דווקא אשה. במסכת ראש השנה (כד, ב) ובמסכת עבודה זרה (מב, ב) מבואר האיסור ליצור צורת פרוצוף אדם: "כל הפרצופות מותרים, חוץ מפרצוף אדם". חז"ל למדו זאת מהפסוק (שמות כ, כ) "לא תַעֲשֶׂן אֱתֵי - לא תַעֲשֶׂן כדמות שמשִׁי המשמשים לפני במרום". וכתבו התוספות (עבודה זרה מג, א ד"ה לא תַעֲשֶׂן) "**וכן הלכה** דפרצוף אדם אסור לחתום, **ואסור לעשות**". ומבואר בגמרא (שם) שאפילו אם נעשו כבר על ידי אחרים ואפילו על ידי גויים, אסור **להשהותם** אצלו. וכפי שנפסק בשו"ע בהלכות עבודה זרה (יו"ד סי' קמא סע' ד) "**אסור לצייר** צורות שבמדור שכינה, כגון ד' פנים בהדי הדדי, וכן צורות שרפים ואופנים ומלאכי השרת. וכן **צורת אדם** לבדו, כל אלו אסור לעשות **אפילו הם לנוי**. ואם עובד כוכבים עשאם לו, **אסור להשהותם**".

רבתינו הראשונים חלקו האם יש הבדל בין צורה שהיא "בולטת" לצורה "שוקעת". הרמב"ן (ע"ז מג, ב) כתב: "בפרצוף אדם, דלא תַעֲשֶׂן כתיב ולא פליג רחמנא **בין בולט לשוקע**". דבריו הובאו בטור (יו"ד שם) "והרמב"ן הוסיף עוד צורת אדם וכל שמשים שבמרום **אסורים בין בבולטת בין בשוקעת**".

אולם לדעת הרמב"ם (הלכות עבודה זרה פ"ג הי"א) דווקא צורה "בולטת" אסורה, אבל "שוקעת" מותרת, כדבריו: "טבעת שיש עליה חותם שהוא צורת אדם, אם היתה הצורה בולטת אסור להניחה, ומותר לחתום בה [כי הציור שיעשה ע"י החתימה אינו בולט]. ואם היתה הצורה שוקעת, מותר להניחה ואסור לחתום בה, מפני שהנחתם תעשה בו הצורה בולטת". וכתב הר"ן (ע"ז יט, ב בדפי הרי"ף) בביאור שיטת הרמב"ם: "אולי סובר הרב דמלאכי השרת מפני שאינן בעלי גוף, וכן חמה ולבנה כוכבים ומזלות, מפני שאינן נראין בולטין, ליכא לאיפלוגי בהו בין בולט לשוקע. אבל דמות אדם מפני שאינו נראה אלא בולט, לא מתסר אלא בכי האי גוונא". כלומר, ה"שְׁמֵשִׁים" במרום [שמש, ירח, כוכבים ומלאכים] אינם

"בעלי גוף" ואינם נראים בולטים, ולכן אסור לעשות כצורתם בכל האופנים, בין צורה "בולטת" ובין צורה "שוקעת". אך צורת האדם נראית "בולטת", ולכן איסור עשיית צורת אדם הוא רק בצורה "בולטת".

עוד נחלקו רבותינו הראשונים, האם **ציור** נחשב כעשיית צורת אדם "בולטת", או לא. הריטב"א (ע"ז מג, ב) כתב: "מסתברא דכל שאסור לעשות, **אפילו בדיו הוא אסור**, שלא חלקו בין בולט לשוקע אלא בדבר החקוק, וצורת **דיו כבולט חשוב לענין זה**, והוא הדין לצורת רוקם בשש ומשי וכיוצא בו". ומבואר בדבריו שגם ציור או רקמה, אסורים, כדין עשיית צורה "בולטת". אולם המרדכי (ב"ב סימן תקמט) כתב כי האיסור בעשיית פרצוף הוא "דווקא פרצוף גמור חקוק, וגלופה היינו צורה בולטת, אבל **במיני צבעונים מותר אפילו ישראל עצמו לצור**".

להלכה: מרן השו"ע פסק בהמשך דבריו המובאים לעיל כדעת הרמב"ם, שאין איסור בעשיית צורה "שוקעת", וכדעת המרדכי, שציור נחשב כצורה "שוקעת" המותרת: "במה דברים אמורים [שאסור לעשות צורת אדם], בבולטת. אבל בשוקעת, כאותם שאורגים בבגד ושמציירים בכותל בסמנים [בצבעים], מותר לעשותם".

אולם הט"ז (שם ס"ק יב) הביא את דברי הרמב"ן שאסר לעשות צורת אדם גם כשהיא "שוקעת", וכתב: "ודעה זו [של הרמב"ן] הביא הר"ן בשם הראשונים וכתב עליה שכן עיקר, והוכיח כן מן התלמוד, ואם כן תימא על הש"ע שלא הביא דעת הרמב"ן. ולענין הלכה ודאי שאין להקל כלל נגד דברי הרמב"ן, והטור מסיק כן, וכן הר"ן".

הנוהגים לאסור לצלם תמונות

ב. רבי יהונתן אייבשיץ כתב בספרו יערות דבש (ח"א דרוש ב) כי צורת אדם, לרבות ציור, הנמצאים בבית, משרים בו "רוח רעה": "מאד יש לאדם להזהר מבלי להיות בתוך ביתו פרצוף וצלם בצורה בולטת, ואפילו צורה מצוירת בכותל יש להיזהר, כי אין לך צלם ודמות דלא שריה ביה רוח רעה".

בשו"ת דברי מלכאל (ח"ג סימן נח) דן בשאלה האם מותר להצטלם כדי לשלוח את התמונה לצורכי מסחר, ולאחר שהביא את שיטת הריטב"א שציור דמות אדם אסור **על פי ההלכה** כדין עשיית צורה "בולטת", ואת דברי היערות דבש "שראו למנוע מלעשות צורת אדם, וכמבואר בזוהר **שרוח הטומאה שורה על זה**", כתב: "ובשו"ת שאילת יעבץ (סימן קע) הביא שאביו הגאון החכם צבי לא הניח לעשות צורתו בשום ענין", והסיק הדברי מלכאל: "ולזה **שומר נפשו ירחק מזה**. ובפרט לפי מה שנתבאר לעיל, שיש סברא גדולה שיש בזה איסור גמור על פי דין. אכן באשר אם לא ישלח הצורה אפשר שיוגרם על ידי זה הפסד בעסקיו, לזה יש להקל ויש לעשות על ידי נכרי. ועכ"פ יעשה שלא יהיו הרגליים נראים, כגון שיוצייר בהיותו יושב או כשעומד אצל שולחן וכדומה. ובעוונותינו הרבים בעיתים הללו נעשה זה כהיתר, והמחמיר על עצמו בזה הוא בעיניהם כשוטה. וראוי לכל ישראל כשר להתרחק מזה. ואף צורות צדיקים ודאי לא ניחא להו לתלות צורותיהם בבתיים. ובפרט לפי **מה שכתבו המקובלים שנמשך על הצורות רוח הטומאה**, ולמה לנו לגרום שישרה רוח הטומאה על צורת צדיק".

בענין זה כתב ידידי רבי משה שטרנבוך בספרו תשובות ונהגות (כרך ג סימן רסג) "בעיקר האיסור לצלם אדם, יש אוסרים על פי הרמב"ן המובא בטור שאוסר לצייר כל הצורות האסורות, בין בולטת ובין שוקעת, ומובא בט"ז שאין להקל נגד הרמב"ן. ואני הכרתי כמה וכמה צדיקים שהקפידו מאד לא לצלם אותם שלדבריהם מזיק. ויחידי סגולה לבד מקפידים ממדת חסידות ומונעים מלצלם אותם, וגם באלו יש שאינו משום איסור עשיית תמונה, אלא על פי קבלה, משום שמזיק לנפש שעל ידי זה עלול ליתפס רוח טומאה על התמונה. וסמך לזה מהזוהר הקדוש (פרשת פקודי דף רסו ע"ב; הובא בספר יסוד ושורש העבודה, שער הכולל פ"ה)".

מנהג המקילים לצלם ולהצטלם

ג. למעשה, פוק חזי מאי עמא דבר, וכפי שכתב בתשובות והנהגות שם: "אבל הרבה גאוני ישראל זצ"ל אף שהחמירו לעצמם כהפוסקים שאפילו בצורה שאין בולטת אסור לעשותה, מכל מקום אם אחר מצלם אותם לא הקפידו. וכבר נהגו כל ישראל להקל בזה ולצלם בני אדם. ויחידי סגולה לבד מקפידים ממדת חסידות ומונעים מצלם אותם, ויש אומרים שמותר לצלם ולהחזיק תמונות צדיקים שמאירים ומזכירים לילך בדרכם, ונהרא נהרא ופשטיה".

וכן מסקנת הגר"ע יוסף בשו"ת יביע אומר (ח"ד י"ד סוף סימן כב) כי "מעיקר הדין אין לחוש בצורת פוטוגרפא [תמונה] כלל, ועדיפא מצורה של דיו וצבע".

ובשו"ת והרים הכהן (ח"ג סימן ח) הביא מדברי ספר הייחוס תפארת אבות ובנים כי "הגאון רבי אבטליון שעשה תמונת רבו הגאון שמואל יהודה קצנבלוג בן המהר"ם פדאווה, ושם בחדרו שיהיו עיניו רואות את מורו. וכן על גדולי איטליה גאונים אדירים שגם כן הדפיסו תמונותיהם, וחלקם אפילו בספריהם. ובוורשא הדפיסו בזמנו תמונת האדמו"ר הזקן הידועה, והסכים ע"כ הגאון ר' שמואל זוואיל קלעפיש מו"צ דוורשא, ושהיא סגולה לראותה".

ובספר פניני מרן הגרי"ז (עמוד קעו) הובא כי "שאלו את הגר"ח מבריסק אם הוא מרשה לצלם אותו, והשיב: 'צלמו, צלמו, כדי שנכדי ידעו איך יהודי צריך להיראות'. ועוד מסופר שם, שהראו לסטייפלער [הקהילות יעקב] תמונה שלו, ולא צוה שיקרעו אותו, וכתב שם: 'ויש בידינו צילומים מכל גדולי המקובלים, כמו הכף החיים שתמונתו מודפסת בריש ספריו, והגר"י כדורי, והבבא סאלי, והגר"צ אבא שאול זכר כולם לברכה, וכן של החפץ חיים והחזון איש והקהלות יעקב, וכן של האור שמח והגאון מראגטשוב, והיאך מצאנו ידיו ורגליו לחטוא נגד כל גדולי ישראל רחמנא ליצולן, להמשיך עליהם רוח טומאה'".

ד. בביאור טעמים של רוב גדולי ישראל להצטלם ולאפשר תליית תמונותיהם, נאמרו הסברים שונים:

- בתשובות והנהגות (שם) כתב: "יש לפרש הטעם משום שנאמר לא תעשון, ודרשין עשייה אסור ולא גרמא. דאופן הצילום נעשה בכעין גרמא, שמסיר המונע הכיסוי וממילא נעשה הצילום ולא הוי מעשה בידים שאסור, וגם אין בו ממש. אכן תהליך פיתוח הצילום נעשה בידים, אך זה נוגע רק ללפני עור, ויכול לסמוך על המקילים שבאין בו ממש מותר". אכן, לפי טעם זה ההיתר הוא רק בצילום אך לא בצירוף, וצ"ע.

- בשו"ת ודרשת וחקרת (ח"ה סימן יז) כתב: "פתרון החידה לענ"ד הוא בדברי היערות דבש עצמו, שכתב שם שהמסתכל במראה ללא צורך, הרוח מתלבש בדיוקנא ומזיק לו, אבל לצורך (להסתפר, או להעביר כתמי גופו), שרי. וזהו מה שאמר הגר"ח [מבריסק] צלמו כי יש צורך שנכדי ידעו האין יהודי צריך להיראות. וכן כל גדולי ישראל לצורך הצדקה מסכימים שיצלמו אותם. וראיית כל גדולי ישראל מוסיף יראת שמים למסתכלים" [ענין זה, הביא רבי בן ציון מוצפי בספרו סוכת ציון (עמ' פו) מדברי רבי משה קורדבירו "יעין בחכמה שלמד מרבו, ויצייר צורתו ויתדבק נפש בנפש, ויכול להוסיף, מפני שיתקבצו הנה שני עינים, האחד בחכמה בעצמה שהיא דביקות רוחני, השנית הנשמה. והחכמה יש לה התקרבות אל הצורה ואל המציאות ההוא, וכשהוא יחשוב בחכמה ויתדבק במחשבתו בצורתו, הנה יעורר ממש החכמה ממקורה ברבו, ויהיה נובע בו ויוסיף בחומרו תוספת כנביעתו ברבו". ועוד הביא שם מדברי רבי חיים פלאג' בספרו מועד לכל חי (סימן כח סעיף ג) "דיוקן רבו או אדם גדול בתורה, ציור דמותו יועיל מאוד להכנעת היצר הרע ושלא יחטא"].

- הרב גדליהו אקסלרוד, דיין בבית הדין הרבני בחיפה כתב (קובץ הברכה ח"ה עמ' ק) על פי דברי השדי חמד (מערכת מ"ם כלל לז עמ' תמב) "ובדבר שיש מחלוקת בפוסקים, אין לך הכרעה גדולה מהמנהג, וראוי ללכת אחריו אף במקום אחר שהמנהג בו אינו כל כך ברור, כי המנהג עיקר לפסוק ההלכה כפי סברת הפוסק שכן נהגו". ולפי זה גם בנדון דידן שנחלקו בו הפוסקים, מנהג המקילים מכריע: "ומכיון שהמציאות היא שבכל הבתים תלויות תמונות של גדולי ישראל, ולא שמענו מאף אחד מגדולי ישראל

בדורינו שמוחה בצלם שמצלם אותו, ומקובל שראיית תמונת פני צדיק מוסיפה ביראת שמים. בהכרח לומר שציור צורת אדם וצילום, וכן החזקת התמונה הוא בגדר מנהג, ויש עליו דין **שמנהג מבטל הלכה**, כמובא בירושלמי ריש פרק השוכר את הפועלים".

לסיכום: ציור או **צילום** צורת אדם כאשר דמותו **לא בולטת**, תלוי ועומד במחלוקת הראשונים והפוסקים.
 מרן השו"ע פסק להיתר כדעת הרמב"ם, אך לדעת הט"ז יש להחמיר ולאסור לצייר או לצלם צורת אדם כדברי הרמב"ן.
 על פי הקבלה, צורת אדם, לרבות ציור, משרה "רוח רעה". ומשום כך יש יחידי סגולה, הנמנעים מלהצטלם.
 אך רוב מנין ובנין גדולי ישראל לא נמנעו מלהצטלם, וכפי שנתבאר שיש "צורך" בתליית תמונותיהם על הקיר, המביאות ליראת שמים.

פרק ב

איסור הבטה והסתכלות בנשים ובבגדיהן

ה. במסכת עבודה זרה (כ, א) דרשו חז"ל מהפסוק (דברים כג, י) **"וְנִשְׁמַרְתָּ מִכָּל דָּבָר רָע"** "שלא יסתכל אדם באשה נאה, ואפילו פנויה באשת איש, ואפילו מכוערת ולא בבגדי צבע [של] אשה". ופירש רש"י: "שזוכר את האשה כמו שהיא מלובשת בהן שמייפין אותה ומהרהר אחריה". ובהמשך הסוגיא מובא: **"וְנִשְׁמַרְתָּ מִכָּל דָּבָר רָע"**, שלא יהרהר אדם ביום ויבוא לידי טומאה בלילה". כלומר, אסור להסתכל באשה כדי שלא יבוא לידי הרהור והוצאת זרע לבטלה.

גם בחלקי גוף שאין צורך לכסותם, אסור להתבונן **לשם הנאה**, כדברי הגמרא במסכת שבת (סד, ב) "כל המסתכל באצבע קטנה של אשה, כאילו מסתכל במקום התורף", וכן אמרו בגמרא בברכות (סא, א) "המרצה מעות לאשה מידו לידה כדי להסתכל בה, אפילו יש בידו תורה ומעשים טובים כמשה רבנו, לא ינקה מדינה של גהינום".

מאמרי חז"ל אלו נפסקו ללא חולק בטור (אבן העזר סי' כא סע' א) שכתב: "צריך אדם להתרחק מן הנשים **מאד מאד**, ואסור לו לקרוץ בידיו וברגליו ולרמוז בעיניו לאחת מן העריות. ואסור לשחוק עמה או להקל ראשו כנגדה, או **להביט ביופיה**. ואפילו להריח בבשמים שעליה אסור. ואסור להסתכל בנשים שעומדות על הכביסה [מפני שאז רגליהן מגולות], **ואסור להסתכל אפילו בבגדי צבעונין של אשה** שהוא מכירה, אפילו אינן עליה, שמא יבוא להרהר בה. **והמסתכל אפילו באצבע קטנה של אשה ונתכוון ליהנות ממנה**, כאילו מסתכל בבית התורף שלה". ודבריו הועתקו ככתבם וכלשונם בשולחן ערוך (שם).

האיסור להסתכל **באשת איש** הוא **מהתורה**, כפי שכתב הבית יוסף בשם רבנו יונה: **"אסור להסתכל באשת איש מן התורה**, שנאמר (במדבר טו, לט) **וְלֹא תִתְּנוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶּם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם**", והוסיף: "כל המסתכל באשת איש, מכשיל ומכחיש כח יצרו הטוב, והודו נהפך עליו למשחית". והאיסור להסתכל **באשה פנויה** הוא **מדברי קבלה**, הנלמד מהפסוק (איוב לא, א) **"בְּרִית כְּרַתִּי לְעֵינֵי וְמָה אֶתְּבוֹנֶן עַל בְּתוּלָה"**. ומסיים הבית יוסף: "וכל המסתכל באשת איש **מכשיל ומכחיש כח יצרו הטוב** והודו נהפך עליו למשחית, שכך אמרו רבותינו (סנהדרין צב, א) כל המסתכל בעריות קשתו ננערת. ואשר לא נשא עיניו אל אשת איש, זוכה ותחזינה עיניו בנועם ה' מידה כנגד מידה, חלף עבודתו אשר לא זן עיניו ממראה האיסור, שכך אמרו רבותינו (מדרש רבה סוף פרשת אחרי מות כג, יג) כל הכובש עיניו מן העריות זוכה

ומקבל פני שכינה, שנאמר (ישעיהו לג, טו) וְעֵצִים עֵינָיו מִקְרָאוֹת בְּרָע, ונאמר אחריו (שם, יז) מֶלֶךְ בְּיָפוֹ תִּתְּצֶנָה עֵינֶיךָ".

בביאור הצורך להתרחק מן הנשים "מאד מאד", כתב הבית שמואל (שם ס"ק א) "לפי שנפשו של אדם מחמדתו, לכן כתב מאד מאד. וכן כתב ביורה דעה (סימן קס) גבי ריבית (טור יו"ד סימן קס) מאד מאד צריך אדם ליזהר באיסור רבית". כי "אם רגיל בחטא זה, קשה לפרוש יותר משאר עבירות".

המתירים "ראיה בעלמא"

ו. בלשון הטור והשו"ע הוזכר האיסור "להסתכל" בנשים.

לדעת הבית יוסף (או"ח סימן עה) יש לחלק בין "הסתכלות" - האסורה, לבין "ראיה" - המותרת, כדברי רבנו יונה (ברכות יז, א בדפי הרי"ף ד"ה ערוה) "כשמגולה טפח אינו אסור אלא כשמסתכל בה אבל בראיה בעלמא מותר".

חילוק זה מבואר בתוספת הסבר בדברי המהרש"ל בספרו ים של שלמה (כתובות פ"ב ס' ג) שכתב: "ונראה דווקא להסתכל קאמר, דומיא דהמסתכל בקשת, שהוא דרך עיון והבטה, אבל דרך ראיה בעלמא שרי, אפילו בשאר אשה. ואף שמדברי הרא"ש (סימן ג) נראה דאפילו ראיה בעלמא בפניה אסור, מכל מקום לא נהירא, דאם כן לא תמצא לעולם מי שיכיר אם היא פנויה אם אשת איש, שיוכל להעיד עליה. ודווקא תלמיד חכם אמרין בפרק גט פשוט (ב"ב קסח, א) דלא דיין בנשים להכירה, משמע הא ראיה בעלמא שרי, אפילו לתלמיד חכם. דלא אסור אלא דרך הבטה והסתכלות בדמותה". וסיים: "ואפילו הכי, מי שיוכל להיזהר, ולהוסיף אזהרה ושמירה, והוא פרוש בכל מילי דשמיא, ויודע שלא יחשבו לו כיוהרא, נקרא איש קדוש, ותבוא עליו ברכה".

מבואר איפוא, כי יש הבדל מהותי בין "הסתכלות" שהיא ראיה "בדרך עיון" - האסורה, לבין "ראיה" שהיא ראיה "אקראית" שלא "בדרך עיון" - המותרת.

בספר תורת ההסתכלות (סימן יא) הביא מדברי ספר החסידים (מאת ר"מ כהן בן אחותו של הרא"ש, סימן צט) שכתב: "שאלתי לדודי הרא"ש על שהעולם מסתכלים בקשת, והרי אמרו בגמרא חגיגה (טז, א) כל המסתכל בקשת עיניו כהות. והשיב, שלשון המסתכל אינו אלא כשמביט בכוון זמן ארוך, וכן המסתכל בנשים פירוש שמביט בכוונה".

[החילוק בין "הסתכלות" ל"ראיה בעלמא", מובא גם בדברי המג"א (או"ח ס' רכה ס"ק כ) בנדון דברי רבי יוחנן (מגילה כח, א) "אסור לאדם להסתכל בצלם דמות אדם רשע", וכתב המג"א שאיסור זה נאמר "דווקא להסתכל בו ביותר ולהתבונן בצלמו ודמותו אסור, אבל ראיה בעלמא מותר". ומבואר גם בדברי הראגוצ'ובר שכתב בשו"ת שלמת יוסף (ס' ה) "הסתכלות הוה בכוונה, וזה החילוק בין הבטה בהפקר ובין ראיה, עיין בתוספות ב"מ (ב, א ד"ה דבראיה), דזה בכוונה וזה ראיה בעלמא"].

האוסרים "ראיה בעלמא"

ז. במסכת עבודה זרה (כ, ב) מסופר על רבן שמעון בן גמליאל "שהיה על גבי מעלה בהר הבית, וראה עובדת כוכבים אחת נאה ביותר, אמר (תהילים קד, כד) מָה רַבּוּ מַעֲשֵׂי ה'. ואף רבי עקיבא ראה אשת טורנוסרפוס הרשע, רק שחק ובכה, רק - שהיתה באה מטיפה סרוחה, שחק - דעתידה דמגיירא ונסיב לה שעתידיה להתגייר, וישאנה], בכה - דהאי שופרא בלי עפרא". והקשו בגמרא: "ולאסתכלי מי שרי. מיתיבי 'וְנִשְׁמְרֶתָ מִכָּל דְּבַר רָע' (דברים כג, י) - שלא יסתכל אדם באשה נאה ואפילו פנויה, באשת איש ואפילו מכוורת, ולא בבגדי צבע [של] אשה". ותירצו: "קרן זוית הוא". ופירש רש"י: "כשפונה לימין או לשמאל ליכנס ממבוי למבוי ופוגעים זה את זה בקרן זוית, דאינו רואה אותה מרחוק באה כנגדו שיעצם עיניו". דהיינו, שרשב"ג הלך בקרן הזוית ולא ידע שבאה מולו אשה, ולכן לא יכל להימנע מלראותה, ולאחר שכבר ראה אותה, אמר עליה "מָה רַבּוּ מַעֲשֵׂי ה'".

על דברי הגמרא, כתב החיד"א בספרו פתח עיניים (ע"ז שם) "נראה להביא ראיה לזה למה שראיתי בפוסק אחד קדמון בחיבור כתב יד כתוב על קלף, וזה לשונו, הסתכלות בנשים, יש אומרים דדרך העברה, כלומר שאין הראיה בהם בקבע, ליתן לן בה. ואינו נראה, אלא **כל הבטה בעולם באשת איש אסורה**, והוא הדין לכל אשה שהיא אסורה עליו משום ערוה, עד כאן. והשתא, אם איתא דדרך העברה מותר, אמאי אצטריך לשנויי קרן זוית הואי, לישני דהאיסור הסתכלות **בקבע**, ורשב"ג **דרך העברה ראה**. אלא מוכח דרשב"ג לא חזי אלא דרך העברה, והיה **באונס** בקרן זוית הואי". כלומר, אילו לא היה איסור לראות אשה "בראיה בעלמא", מדוע תירצו בגמרא שרשב"ג ראה את העובדת כוכבים באונס בקרן זוית, ולא תירצו בפשטות שכל האיסור להסתכל באשה הוא "**בדרך קבע**", ורשב"ג ראה אותה "**בדרך העברה**", דהיינו ב"**ראיה בעלמא**". ומוכח איפוא, שאסור להסתכל באשה אפילו ב"ראיה בעלמא". ובשדי חמד (כללים מערכת ה"א סימן כה) הביא את דברי החיד"א, והוסיף: "מלשון הזוהר הקדוש (פרשת בשלח דף ס"ו ע"ב) נראה קצת דהסתכלות וראיה כי הדדי נינהו, דהכי אתמר בראשית מאמר לשון הסתכלות [דכל מאן דאסתכל], ובסיום הלשון [אתמר ולא כתיב ראה תחת ירכי] והיה להם לומר ולא כתיב הסתכל תחת ירכי, משמע דאסתכל היינו רואה". ונראה מדבריהם, שגם "ראיה בעלמא" נאסרה.

להלכה: המשנה ברורה (סימן עה ס"ק ז) הכריע: "לענין איסור הסתכלות, לכולי עלמא המסתכל באשה אפילו באצבע קטנה, כיון **שמסתכל בה ליהנות** עובר בלאו דלא תתורו אחרי עיניכם, ואמרו שאפילו יש בידו תורה ומעשים טובים לא ינקה מדינה של גיהנם. וראיה **בעלמא לפי תומו בלא נהנה שרי, אם לא מצד המוסר**. ובספר מנחת שמואל הוכיח דאדם חשוב יש לו ליזהר בכל גווני. וכתב הפרי מגדים, דבמקומות שדרך להיות מכוסה [כגון זרועותיה וכהאי גוונא שאר מקומות הגוף] אף ראה בעלמא אסור".

ובעל הפלאה כתב בספרו נתיבות לשבת (סי' כא ס"ק ג) שאין מחלוקת האם "ראיה בעלמא" מותרת או אסורה, אלא הכל תלוי ב**כוונה**: "ובאמת נראה **דאין חילוק בין ראה להסתכלות**, שהרי אמרו בעבודה זרה (שם) ולאסתכלי מי שרי, ומשני "קרן זוית הוי", ובדאי אפילו בקרן זוית אסור להסתכל בכוונה. אמנם העיקר הוא כשהוא **מכוון לראותה**, כגון להביט ביפיה [כלשון השו"ע לעיל], וכיוצא בו, **הוא נקרא מסתכל**. וגבי קשת (או"ח סימן רכט) לשון השו"ע שם אסור להסתכל ביותר, דהיינו שמכוון לראות מראה דמות הקשת". ומבואר שלמעשה העיקר תלוי בכוונה, ו"ראיה", המותרת היא כשלא התכוון ליהנות מיופי האשה.

פרק ג

הסתכלות בתמונת אשה

ממוצא הדברים נבוא לדון, האם יש איסור בפרסום תמונות נשים הלבושות בצניעות בעיתון או בספר. ומקודם נברר, האם יש איסור להסתכל בתמונת אשה.

הסתכלות על דמות אשה הנראית במראה **ח**. הפוסקים דנו האם יש איסור להסתכל בדמות אשה המשתקפת במראה.

כפי שהובא לעיל [אות ד] טעם האיסור להסתכל באשה הוא, כדי שלא יבוא לידי הרהור והוצאת זרע לבטלה. לפי זה, פשוט וברור שאסור להסתכל בדמות אשה המשתקפת במראה, כי הסתכלות זו עלולה לגרום להרהורי עבירה, וכפי שכתב רבי אברהם פלאג' בשו"ת שמע אברהם (סימן מו) "הדבר פשוט דבהא דאמרינן במסכת עבודה זרה על הפסוק וְנִשְׁמְרָתָּ מִכָּל דְּבַר רָע, שלא יסתכל באשה ואפילו פנויה וכו', הא ודאי אפילו בבואה דכלי זכוכית דלא שמא ראה, אסור, דכיון שמביאו לידי הרהור והשחתה ועושה פעולת און, חייב להימנע שלא לראות".

וכדבריו נקט להלכה רבי בנימין ברייער [תלמיד הכותב סופר] בספרו נחלת בנימין (סימן כו) "אפשר דמדמינן לבגדי צבעונין דאסור להסתכל בהם אם הם של אשה המכירה, והכי נמי אסור להסתכל בשער של אשה הנראה במראה".

עם זאת, כשנדקדק בדבריו נמצא שלדעתו האיסור להסתכל בדמות אשה המשתקפת במראה נאמר רק על אשה שמכירה. וזאת על פי המבואר בסוגיא בעבודה זרה שם, שהאיסור להסתכל בבגדי צבעונין נאמר רק כאשר מכיר את האשה שהבגדים שייכים לה: "אמר רב פפא ובמכיר בעליהן, אמר רבא דיקא נמי דקתני ולא בבגדי צבע אשה [משמע שמכירה] ולא קתני ולא בבגדי צבעונין, שמע מינה [שאסור להסתכל רק על בגדי אשה שמכירה]. אמר רב חסדא הני מילי בעתיקי אבל בחדתי לית לן בה". ופירש רש"י: בעתיקי, [בגדים] שלבשתן וכבר ראה אותה מלובשת בהן, וכשחוזר ורואה אותן נזכר ביופיה. ודווקא בגדי צבעונין, לפי שהאשה נאה בהן ולא שכחי, אבל שאר בגדים דשכחי ואינן לנוי לא מסיק אדעתיה להרהר. אבל בחדתי [בגדים חדשים] שלא לבשתן מעולם, לית לן בה".

רבי יהודה ליב צירלסון הביא בספרו מערכי לב (סימן ג) מדברי רבנו חיים ויטאל שכתב בספר לקוטי תורה (פרשת ויקהל ד"ה ויעש את הכיור) שהכהן המשקה את הסוטה היה מסתכל בפניה במראה ועל יד זה היה "מנקה" אותה מחטאה: "הנה שעת הקרבת הקרבן היה הכהן מכיר בפניו מקום שפגם במחשבתו, והיה מנקה אותו מחטאו. ובאשה שאסור להסתכל בפניה, הביא אותה לפני הכיור במראות הצובאות ורואה שם צורתה ומכיר במחשבתה, והיה מנקה חלאתה". והוכיח מדבריו: "הרי משמע להדיא שבאמצעות הראי מותרת הסתכלות בפני אשה, שממילא נכללות בהם גם שערות ראשה".

אולם דחה את הראיה מדברי מהרח"ו: "דבירושלמי סוטה (פ"ג ה"א) קאמרינן, דהא דנקטינן גבי הנפת מנחת הסוטה דהכהן אפילו זה שהוא עודנו בחום הילדות, מניח ידו תחת ידי האשה ומניף, היינו מטעם שאין יצר הרע מצוי לשעה, ממילא הרי שפיר טעם זה גם על היתר ההסתכלות הרגעית בפני כל אשה בשעת הקרבת קרבנה. רק שמשום דכל מה שאפשר למיעבד הבדלה בין איש לאשה עבדינן, לכן גבי איש, היה הכהן מסתכל בפניו ממש, וגבי אשה באמצעות מראות הצובאות, כיון דעצם הסתכלות כזו של רגעי ההקרבה שריא גם בלא אמצעותן".

וכיוצא בזה כתב בשו"ת שלמת חיים (סימן תשא) בשם פענח רזא לדחות את הראיה מהכהן שהסתכל בפני האשה הסוטה באמצעות מראה "דשאני התם דהוי לצורך, ואם לא היה המראה הותר להכהן להדיא, ורק לרווחא דמילתא הסתכל על ידי המראה, אבל בזה לבד לא הותר".

הסתכלות בתמונת אשה

ט. והנה כשם שהסתכלות באשה באמצעות מראה אסורה, כך גם הסתכלות בציור או בתמונת אשה אסורה, שהרי גם תמונה לא גרע מ"בגדי צבעונין", שאסור להסתכל בהם, כדי שלא יבוא לידי הרהור עבירה. וכפי שכתב בספר נחלת בנימין בהמשך דבריו המובאים לעיל: "אם עומד לפני ציור של אשה המכירה, מצויר בסממנים ומתואר כדמות תבניתה הנקרא "פארטרע", אם האשה מצוירת בשערות מגולות, ובטפח מגולה, אע"ג דאסור להסתכל בה דלא גרע מבגדי צבעונין כאמור, מכל מקום ליכא איסור לענין קריאת שמע וברכה, דעכ"פ אין שם ערוה עליהן".

ומבואר בדבריו שאיסור הסתכלות בתמונת אשה נאמר רק אם מכירה, כדין "בגדי צבעונין" שנאסר לראותם רק אם מכיר את האשה הלוכשת אותם. וכן נקט הרוגאצ'ובר בשו"ת שלמת יוסף (סימן כב ס"ק ו) "אין חשש כי בה צריך שיהא מכירה, כיון שאינו רק תמונה, וכמו בעבודה זרה דף כ". אולם השרידי אש (ח"ג סי' צה) כתב שבהסתכלות בתמונה אין היתר של "אינו מכירה": "ועל תלבושת הנשים המודרנית, בוודאי אסור להסתכל באשה זו המלוכשת בבגדים אלה. ואף שבגמרא (ע"ז כ, ב) אמרו שהאיסור להסתכל בבגדים צבעוניים הוא רק במכירה - זהו רק במסתכל על בגדים אלה כשהם תלויים על הכותל, אבל **אם מסתכל באשה עצמה שלוכשת בגדים אלה, בודאי אסור אפילו אינו מכירה**".

גדר איסור הסתכלות - באשה או ב"תוצאה" [הרהורי עבירה]

י. עוד מבואר בדברי הנחלת בנימין, כי דמות אשה במראה וכן תמונה אינן מוגדרות "ערוה" שאסור לומר כנגדן ברכה או לקרוא קריאת שמע כנגדן, שהרי "לא מצינו איסור לקרות קריאת שמע נגד בגדי צבעונים, אע"ג שההסתכלות בהן אסורה". ומאחר והאיסור להסתכל בדמות אשה במראה או בתמונת אשה נלמד מהאיסור להסתכל בבגדי צבעונים, אשר כמובן אינם בגדר "ערוה", ואין כל איסור לומר ברכה ולקרוא קריאת שמע כנגדם - הוא הדין במראה ובתמונה, אין איסור לברך ולקרוא כנגדן קריאת שמע.

בשו"ת שלמת חיים (סימן תשב, ובמהדורה החדשה סימן עו) כתב כי לשיטת הרמב"ן בספר המצוות שהסתכלות היא בכלל איסור "לא תקרבו לגלות ערוה" (ויקרא יח, ו), "פשיטא דאם נהנה מהתמונה **אין כאן קריבה לערוה**, דפשיטא דהתמונה אינה בכלל ערוה".

אולם גם אם תמונת אשה לא נחשבת "ערוה", עדיין יש לאסור את ההסתכלות בתמונת אשה, מחשש להרהורי עבירה, כדברי שו"ת נחלת יוסף (ח"ח סימן טו) בנדון ביקור במוזיאון שעווה ולהתסכל בבובות של נשים הלבושות כראוי, ושם דן בשאלה "האם איסור הסתכלות הוא רק על **אשה ממש**, או גם על צורה משעווה העשויה כאשה חיה ממש, עד שאי אפשר להבחין אם זה בן אדם חי, או לא". ויסוד הספק הוא **השאלה העקרונית**: "האם האיסור הוא **ההסתכלות באשה**, ובזה שמא בצילום או בפסל לא נאסר. או שהאיסור הוא **התוצאה**".

המשנת יוסף הכריע כי האיסור הוא **התוצאה** "דבתורה לא כתיב שלא להסתכל, אלא כתיב (במדבר טו, לט) ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, כל ראיית עין שתביא להרהור אסורה. וכן ציותה התורה, ונמשך מכל דבר רע, **שכל פעולה שתגרום להרהור, אסורה**".

וכן נראה מדברי האז נדברו (ח"י סימן לה) שתמונת אשה אינה בגדר "ערוה" אך אסור להסתכל בה כאשר יש חשש הרהור: "זה ברור **שתמונה לא מקרי ערוה** מעיקר הדין, דהיינו למשל לענין (דברים כג, טו) ולא יראה בך ערוות דבר [הכוונה גם לערוה ממש, שגם אשה מזהרת שלא לומר דבר שבקדושה כנגד ערות חברתה] אין תמונות בכלל הלאו. ורק במקום שאסרו משום טרדת הלב, כמו טפח באשה, בזה יש מקום עיון בתמונות. ממילא מה שנוגע להלאו ד"לא תתורו" שייסוד איסור הנאה מעריות [שאיסור זה קל בעיני בני אדם ודשין בעקב] אין התמונות בכלל, ואפשר אפילו בפרוצות. לפיכך כל הדיון בתמונות באיסור הסתכלות הוא **רק משום הרהור לבד**".

ואכן, הגר"ע יוסף אסר בשו"ת יביע אומר (ח"א סימן ז אות יג) לקרוא קריאת שמע כנגד תמונת אשה בזרועות מגולות וכדומה, וכתב ללמוד זאת ממה שכתב הבן איש חי בספרו רב ברכות (דף קלא ע"ב) שיש בתמונה "**איסור הסתכלות בערוה**, ובפרט שהצורה שלמה בכל חלקי הגוף, ולכן ודאי **דראוי לנשים להמנע מלהצטלם בתמונה זו** מחשש פן תבא התמונה לידי אינשי דלא מעלי". ולכן "לענין תמונה פוטוגרפית, הנה לפי כל האמור תורה יוצאה שיש להחמיר גם בזה [לא לקרות קריאת שמע כנגדה], **דזיל בתר טעמא דהיינו משום הרהור**, והכי נמי האיכא הרהור" [וכן כתב ביביע אומר (שם סי' ו אות יא) לענין שמיעת קול זמר של אשה, כשאינו רואה אותה, "דעכ"פ **אם ראה צורתה בתמונה** אין להקל בזה וחיישין להרהור].

ועל פי זה הסיק המשנת יוסף לאסור הסתכלות בדיוקן שעווה של אשה "במה שענינו רואות, ויכול לבוא להרהר אחריה אחר כך, מה גם שבמזיאון מסתכלים ומתבוננים באומנות הצורה, הוי מגרה יצר הרע אנפשיה"

ומבואר איפוא בדבריהם, שיש לאסור, הן הסתכלות והן קריאת שמע כנגד תמונות נשים שאינן צנועות - מחשש להרהורי עבירה. וחשש זה לכאורה קיים גם באשה שאינה מכירה.

פרסום תמונת הרבנית מליובאוויטש לאחר פטירתה

יא. לאחר פטירתה של הרבנית מליובאוויטש, חיה מושקא שניאורסון בכ"ב שבט תשמ"ח, יצא לאור קובץ לזכרה בשם "אמנו המלכה", ובתחילת החוברת נדפסה תמונתה של הרבנית.

בספר מנחם משיב נפשי (ח"ב עמ' 1108) מובא מכתבו של רבי גבריאל צינער, מחבר ספרי נטעי גבריאל, שבעקבות פרסום תמונת הרבנית, כתב לבעלה, האדמו"ר רבי מנחם מנדל שניאורסון מליובאוויטש: "באתי להעיר אודות שיצא לאור ספר "אמנו המלכה" תמונה מהרבנית ע"ה. ולפי עניות דעתי אינו נכון, דהא אמרו חז"ל (סנהדרין מה, ב) גמירי, אין יצר הרע שולט אלא במה שענינו רואות, וגם קיימא לן באבן העזר (סי' כא סע' א) דאסור להסתכל אף בבגדי צבעונים של אשה שהוא מכירה, ועיין באוצר הפוסקים (ס"ק יג) בשם שו"ת הב"ח (סי' יז) דגם בגד אשה שכבר מתה, עי"ש. ואם כן בנדון דידן, עכ"פ מדת חסידות להחמיר".

הרבי כתב את תשובתו בתוך נוסח מכתבו של השואל, כדלקמן: "וגם קיימא לן באבן העזר (1) אסור להסתכל אף בבגדי (2) צבעונים של אשה (3) שהוא מכירה. ומכלל הן אתה שומע שלילת האיסור כאשר אין ג' הנ"ל, ובפרט כל הג', מה שאין כן בנדון דידן". ועל מה שכתב הרב צינער בסיום דבריו: "עכ"פ ממדת חסידות להחמיר", כתב הרבי: "אלא שעל ידי זה יתמעט ב"והחי יתן אל לבו" - כנראה במוחש (ואולי זוהי סברת המוספים הנ"ל שהוסיפו את תמונת "שחור לבן" של הרבנית למהדורה השניה של הספר).

בשו"ת השלוחים (ח"א סי' עד) ביאר את כוונת הרבי: "ממענה זה עולה, שהאיסור השייך בפרסום תמונת אשה, הוא דווקא כשמתקיימים כל ג' התנאים שהוזכרו בשו"ע: [א] שמסתכל בה. [ב] התמונה צבעונית. [ג] המסתכל מכיר את האשה. אך אם חסר אחד מתנאים אלו, אין איסור מן הדין. בנדון דתמונת הרבנית ע"ה כל ג' התנאים לא היו קיימים: [א] התמונה (במהדורה המתוקנת) לא היתה צבעונית. [ב] הרבנית לא היתה יוצאת ובאה בין הבריות ולא הכירו דמותה. [ג] ומן הסתם מחזקין לישראל בכשרות שאינם מסתכלים אלא רק רואים".

יחד עם זאת, מסיום דברי הרבי שללא פרסום תמונת הרבנית "יתמעט ב"והחי יתן אל לבו" - כנראה במוחש", והיינו, שיש מעלה גדולה בפרסום תמונה כדי שזכרון הרבנית יהיה "במוחש", משמע לכאורה "שכאשר לא קיים ענין זה [היינו של התעוררות מהסתכלות בפני הרבנית], מסכים [הרבי] לדבריו שיש להחמיר ולא לפרסם תמונת אשה, גם אם מן הדין הדבר מותר".

בקובץ הערות וביאורים (ליובאוויטש, פרשת שמות תשע"ו עמ' 134), דן הרב יעקב הלוי הורוביץ "האם נכון לפרסם תמונות נשים בהפקות דפוס היוצאות לאור ומתפרסמות על ידי ארגונים שונים בחב"ד הפעילים בהפצת היהדות ובמבצעים, כאשר דברי הדפוס מכוונים בעיקר לציבור הרחב שאינו שומר תורה ומצוות עדיין". וכמובן, הזכיר את פרסום תמונת הרבנית, וכתב כי מדברי הגמרא במסכת עבודה זרה שהיא המקור לאיסור הסתכלות בנשים [הובא לעיל אות ד] "נראה ברור שהאיסור חל רק כשמצטרפים כל התנאים לגרועותא, דהיינו: הסתכלות ולא ראייה שטחית בעלמא, בבגדי צבעונים, של אשה שמכירה". ולכן בנדון פרסום תמונת הרבנית "הרי אף אחד לא הכיר את הרבנית בחייה, כידוע גודל צניעותה של הרבנית שקיימה בהידור גדול את הכתוב (תהילים מה, יד) כָּל כְּבוֹדָהּ בֵּית מֶלֶךְ פְּנִימָה,

וישבה תמיד בירכתי ביתה ולא הופיעה אף פעם בציבור, וגם נשים לא הכירוה, על אחת כמה וכמה גברים".

והוסיף: "וכנראה ס"ל לרבי שנקודת ההבדל בין האשה עצמה לבגדיה היא, בין דבר שיש בו רוח חיים לדבר שאין בו רוח חיים. וכיון שתמונה המודפסת, אין בה רוח חיים, הרי היא שווה לבגדים שעל הכותל. והוא על דרך הענין דפאה נכרית שהתירו רוב הפוסקים לאשה נשואה ללובשה. וידעו שהרבי עמד על כך שבזמנינו עדיף כיסוי ראש בפאה על מטפחת, ודרש מכל אשה נשואה לכסות ראשה דווקא בפאה. והטעם שאין בזה חשש הרהור, ביאר בשו"ת ישכיל עבדי (ח"ז אבן העזר סי' טז אות ג) דהוא משום דקים להו לרבנן דאין יצר הרע שולט אלא בדבר הדבוק בגוף האשה עצמה, דאין שליטה ליצר הרע אלא בדבר שיש לו נפש חיונית, ולכן בנתלש מגוף האשה דניטל ממנו נפש החיונית, הרי פקע ממנו דין הערוה שהיתה עליו בזמן שהיה דבוק בגוף האשה, שהרי הוא כפגר מת שאין ליצר הרע שליטה בו, ולכן מותר להסתכל בו, דכיון שאין ליצר הרע שליטה בו, הרי לא יבוא ממנו לידי הרהור".

הרב הורביץ ציין כי "בספר התולדות - אדמו"ר מוהר"ש", שהוא ספר שחיבר הרבי והיה המו"ל שלו, נדפסו תמונות בנותיו של אדמו"ר מוהר"ש. וב"ספר השלוחים" הרבי ביקש שיופיעו בספר [האלבומי] תמונותיהם של השלוחים עם בני ביתם, אנשים נשים וטף. ואכן נכללו בספר [על ארבעת חלקיו הגדולים] תמונות [צבעוניות] של משפחות השלוחים, כולל נשים ובנות. וההיתר לפרסום התמונות היה בנימוק "לעורר ולעודד את השלוחים בעבודתם". וכשיטתו של הרבי שהתיר לפרסם את תמונת הרבנית היות ו"כאשר יש כוונה ותועלת רוחנית בהדפסת התמונות, הדבר מותר לכתחילה".

פרסום תמונות נכרית

יב. החיי אדם (הלכות ברכות כלל ד סעיף ה) הסתפק האם מותר לקרוא קריאת שמע כנגד אשה נכרית ששערותיה מגולות: "בתולות שמותרין ודרכן לילך בגילוי ראש, מותר [לקרוא קריאת שמע כנגד שערותיה]. וצריך עיון מנכריות, כיון שאין מזהירות לכסות שערן, אם דומין לבתולות".

ובשו"ת רבבות אפרים (ח"א סי' נח) הביא מדברי רבי משה פינשטיין שכתב לו "דמותר לקרא נגד שער אשה נכרית אפילו בנשואה". ותשובה זו נדפסה בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' טו) ומסקנת הדברים: "על כל פנים לדינא, נגד שער נכרית בזמננו שהולכות פרועות ראש, ליכא איסור מלקרות ק"ש, אם אין לו הרהור מצד זה אפילו כשהן נשואות". וזאת משום שהשערות אינן בגדר "ערוה" מצד עצמן אלא רק מצד המנהג לכסותן: "ולא דמי למה שדרכן לכסות מהגוף שהוא ערוה, דהוא הדרך לכסות כל הנשים אפילו בתולות שעושה זה לפריצות. אבל השערות שרק לנשואות נוהגות ולא לבתולות שלא שייך ממילא בזה ענין פריצות, לא נאסר משום ערוה אלא בנשואות ישראליות שמחוייבות מדין התורה לכסותן, ולא לנכריות שאין להן שום איסור אלא הנהגת עצמן לסימן בעלמא". ומבואר שמעיקר הדין אין איסור לקרוא קריאת שמע כנגד שערות של נכרית, היות והיא אינה מחוייבת בכיסוי שערותיה מדינא, ולכן שערותיה המגולות אינן נחשבות ל"ערוה". אולם למעשה, אם יש חשש להרהור, אסור לקרוא כנגדה.

אולם בספר מלמדך להועיל (ח"א פ"ט סעיף יט) כתב: "כיון שכתב הרמב"ם (פ"ז מהלכות סנהדרין) שהאיסור להסתכל הוא רק על מי שהיא ערוה עליו, כמ"ש "ואשה הפנויה מותר לאותם שאינה לו ערוה ליהנות בהסתכלו ביופיה". נמצא לפי זה שכיון שגויה אסורה [עליו] מדרבנן, אם כן יש איסור להסתכל עליה. וכל שכן באשת איש גויה, שכיון שאצל שבע מצות בני נח ישנו דין של אשת איש, אף שלא חלים אצלם קידושין ע"י ישראל המקדש גויה, אך מ"מ גויה שנשואה ע"פ דרכם לגוי, נחשבת אשת איש, לענין שכן נח מצווה לפרוש ממנה. אם כן נמצא שגם לגויה אשת איש יש דין עריות שאסור להסתכל עליה, לרבנו יונה מדאורייתא ולרמב"ם מדרבנן".

וכן השיב לי ידידי רבי משה חפוטא, רב קהילת דעת תורה בלוס אנג'לס: "גם בנכרית מקרי אשת איש, דאמנם לא שייך בהו אישות כישראלית, סוף סוף אישות אית בהו, דהא נאסרה עליהם אשת חברו".

ולפי דעתם, יתכן לאסור פרסום תמונת אשה נכריה, מחשש הרהור, ובפרט אשת איש שהיא בגדר "ערוה".

לסיכום: נחלקו הפוסקים האם יש איסור להסתכל בתמונת אשה שאינו מכירה [וכמובן, לא מדובר בתמונה שיש בה מראה פריצות כל שהוא]. לדעת הנחלת בנימין והרואצ'ובר, האיסור להסתכל בתמונת אשה נלמד מהאיסור להסתכל בבגדי צבעונים של אשה, ולכן נאסרה הסתכלות רק בתמונת אשה שמכירה. אולם לדעת היביע אומר והמשנת יוסף, יש לאסור הסתכלות בתמונת אשה מחשש הרהורי עבירה, וחשש זה שייך גם באשה שאינו מכירה. ויש בידיו "מעשה רב" מהאדמו"ר מליובאוויטש, שאפשר לפרסם את תמונת הרבנית לאחר פטירתה, מאחר ולדעתו אסור להסתכל בתמונת אשה רק בהתמלא ג' תנאים: א. שמסתכל בה. ב. תמונה צבעונית. ג. שמכיר את האשה - כי רק בתמונה מסוג זה יש לחשוש להרהורי עבירה.

• • •

איסור 'לפני עור' ודין 'מסייע לדבר עבירה' בפרסום תמונות אשה

יג. במסכת עבודה זרה (ו, ב), מפורש התנאי לעבור על איסור 'לפני עור' הוא רק ב"דקאי בתרי עברי דנהרא. והיינו, כאשר החוטא לא יכול היה לעשות את העבירה ללא עזרתו של המכשיל. והדוגמא המבוארת בגמרא היא, נזיר העומד בצד אחד של הנהר ויש בקבוק יין בעבר השני של הנהר, אך אין באפשרות הנזיר לעבור את הנהר ולהגיע אל היין בכוחות עצמו. או אז, המגיש את כוס היין לנזיר עובר על איסור 'לפני עור', כי בלעדיו לא היה הנזיר חוטא. אבל "בחד עברא דנהרא", כאשר הנזיר יכול היה להגיע ליין בעצמו, כי הוא נמצא באותו צד של הנהר שבו נמצא היין, אין המושיט יין עובר באיסור 'לפני עור'. והנה בדברי התוספות (שבת ג, א ד"ה בבא) מפורש שהמושיט כוס יין לנזיר ב"חד עברא דנהרא", אמנם אינו עובר באיסור **תורה** של 'לפני עור', אך מכל מקום עובר על איסור **מדרבנן** והיינו איסור מדרבנן **שמסייע לדבר עבירה**.

אולם בדברי הפוסקים נתבארו שני תנאים, אימתי יש איסור מסייע בידי עוברי עבירה: [א] לדעת הפמ"ג (או"ח סימן קסג אשל אברהם ס"ק ב) **באיסור דרבנן** יש רק איסור 'לפני עור', ולא איסור 'מסייע ידי עוברי עבירה'. [ב] בדברי הש"ך (יו"ד סימן קנא ס"ק ו) מבואר שאיסור 'מסייע לדבר עבירה' נאמר דוקא בישראל שומר תורה ומצוות **ולא בנכרי או בישראל מומר**.

ולפי זה, תמונה שכבר התפרסמה במקומות אחרים, נחשבת כ"חד עברא דנהרא", דהיינו שה"חוטא" יכול לעשות את העבירה גם ללא עזרתו של המכשיל, ואין בזה איסור 'לפני עור'. והשאלה היא האם בפרסום התמונה יש איסור "מסייע לדבר עבירה". ולפי האמור לעיל, בנשים שאיסור ההסתכלות אינו מהתורה, אין איסור. וכמו כן, בפרסום שמיועד לנכרי או לישראל מומר, אין איסור מסייע לדבר עבירה. אמנם נראה שלאור העובדה שבזמנינו, בקריאה בעיתונים ובספרים בדרך כלל לא "מסתכלים" בתמונות בעיון, אלא ב"ראיה בעלמא", לכאורה אין איסור בפרסום תמונות נשים הלבושות בצניעות, ובפרט אשה שאינו מכירה, כי על פי רוב מסתכלים בתמונות ב"ראיה בעלמא שאין בה איסור, כדברי המשנה ברורה [לעיל פרק ב] ש"ראיה בעלמא לפי תומו בלא נהנה שרי", וצ"ע. אלא שכאמור, מדברי הרבי מליובאוויטש נראה, כי פרסום תמונות אשה מותר רק לתועלת רוחנית.

